

Doç. Dr. Mustafa YAYLA
Polis Akademisi

İNSAN HAKLARI ŞEHİRİ VE GÜVENLİK

2021’li yıllara geldiğimiz bu günlerde şehirlerin önce güvenli sonra da insanca yaşanabilecek yerler olabilmesi amacıyla yerel yönetimlerinin artık sivil toplum örgütleri ve ilgili diğer kuruluşlarla istişare ederek ve birlikte çalışarak insan hakları odaklı hizmet vermeyi öne çıkarmakta oldukları görülmektedir.

Kişinin yaratılışındaki şeref ve onur sebebiyle sahip olduğu *insan hakları* insanın doğumundan itibaren hayatının her safhasında korunup yaşadıkça bir anlam ifade edebilecektir. O halde buradaki ana soru insan haklarının ne olduğundan daha ziyade nerede başlatılması gerektiği konusudur.

Bu bağlamda *İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi*’nin Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından ilan edilmesinden 10 yıl sonra 27 Mart 1958 tarihindeki törende Eleanor Roosevelt (1884-1962) yaptığı konuşmasında insan haklarının nerede başlatılacağı konusuna, insanın tespit edebileceği en küçük yerlerde başlatıla-

bileceğinden hareketle cevap aradığını ifade etmiştir.

Bilindiği üzere insan hakları, kişiye sıkı sıkıya bağlı, insanın doğuştan getirdiği ve tabiatındaki şeref ve haysiyetten kaynaklanan haklar nevinden olduğundan, insan haklarının toplumdaki bu görünmez yapısı bu çok yakın ve küçük yerlerin aslında tek başına bireylerin dünyası olduğu düşünülmüştür. Bu çok küçük yerlerin aslında bireyin tek başına komşu olarak yaşadığı yer veya daire, gittiği okul, üniversite, fabrika, çiftlik ya da iş yerinin olabileceğine dikkat çekilmiştir. İnsanların birbiri üzerine üstünlüğü olmadığı gibi; kırmızı tenlinin beyaz üzerine, beyazın da kırmızı tenli üzerinde bir üstünlüğü olmayacağından¹ hiçbir ayrımcılığa maruz kalmadan yaşayabileceği her yerde eşitlik, adalet, şeref, haysiyet vb. değerler de büyük ilgi görecektir. Roosewelt İnsan haklarının bahsi geçen bu çok ve yakın yerlerde hayat bulamadığı takdirde bir anlam taşımadığı başka hiçbir yerde bir anlam ifade etmeyeceğini söylemiştir.²

Eleanor Roosevelt tarafından yarım asrı aşan bir zaman öncesinden gündeme getirilen “insan haklarının en dar alanda korunup geliştirilmesi fikrinin bir neticesi diyebileceğimiz “insan hakları şehri” girişimi oluşmuştur. Bugün dünyada birçok yerel yönetim artık kentlerinin bir “insan hakları şehri” olarak anılması için bu konuda muhtelif planlama çalışmaları yapmaktadırlar³. Bu bağlamda

2015 yılında BM İnsan Hakları Konseyi, “İnsan Haklarının Korunması ve Geliştirilmesi Konusunda Yerel Yönetimlerin Rolü” A/HRC/30/49 nihai raporunu kabul etmiştir⁴.

“İnsan Hakları Şehri” düşüncesi ve girişimi, İnsan Hakları Evrensel Beyanname’sinin 70., Viyana Deklarasyonu’nun⁵ 25. ve Asya İnsan Hakları Sözleşmesi’nin⁶ 20. yıl dönümünde aslında son zamanlarda gittikçe önem kazanan ve yerel yönetimlerin özellikle insan haklarının korunması ve geliştirilmesiyle ilgili olan yeni bir girişim olarak karşımıza çıkmaktadır.

2021’li yıllara geldiğimiz bu günlerde şehirlerin önce güvenli sonra da insanca yaşanabilecek yerler olabilmesi amacıyla yerel yönetimlerinin artık sivil toplum örgütleri ve ilgili diğer kuruluşlarla istişare ederek ve birlikte çalışarak insan hakları odaklı hizmet vermeyi öne çıkarmakta oldukları görülmektedir. Bu yolla sivil toplumla işbirliği içinde bütünlüklü bir şekilde şehirde yani yerelde insan haklarının korunarak geliştirilmesi ve insan haklarıyla ilgili verilecek hizmetlerin kurumsallaştırılması hedeflenmektedir. Böylece kentteki herkes dâhil olmak üzere tüm belediye faaliyet ve hizmetlerini farklı grupların da katılabileceği bir şekle dönüştürmeye çalışarak belediye hizmetlerine ulaşılabilirliğinin toplumda daha yaygın hale gelmesi amaçlanmaktadır.

“İnsan hakları şehri” düşüncesini merkeze alarak harekete geçen yerel yönetimlerin bu insan hakları odaklı çalışmalarını sürdürmekte kararlı oldukları görülmektedir. Ayrıca bu konuda ilgili sivil toplum örgütleriyle iş birliği içerisinde olmaya devam edeceklerini de her fırsatta dile getirmektedirler. Daha önceleri her şey kimlik ve yurttaşlık temelinde yapılıırken artık kentler yerel yönetimlerin bu gibi girişimleri sayesinde yani “insan hakları şehri” düşüncesiyle şehirde yaşayan her insanın ihtiyaçlarına yönelik görüşler ağır basmaktadır.

2000 yılında Fransa’nın *St. Denis*⁷ ve İspanya’nın *Barcelona* şehirlerinin önderliğinde 350’den fazla şehir tarafından *İnsan Haklarının Şehirde Güvence Altına Alınması Avrupa Şartı*⁸ belgesi imzalanmıştır. Böylece insan haklarının dar alanda yani yer bakımından yerinden yönetim tarzı bir yaklaşımla garanti altına alınmasına doğru giden uluslararası sahadada atılan adımlar gün geçtikçe daha çok atılmaya başlanmış oldu.

Bahsi geçen düşüncelerden hareketle Avusturya’nın Graz şehri öne çıkarak 2001 yılında Avrupa’da ilk *İnsan Hakları Şehri*⁹ olarak tarihe geçmeyi başardı. Böylece günümüzde *kent* konseptine yeni bir yaklaşım tarzı oluşturulmaya başlanmış oldu. Bundan böyle şehirde yapılan her faaliyet ve alınan her karar insan hakları ile uyumlu olarak insana ve onun şeref ve haysiyetine saygı bağlamında önce bir insan hakları süzgecinden geçirilerek uygulanacaktır. Bunun neticesi olarak da şehirde yaşayan

1 Veda Hutbesi

2 Stephen P. Marks and Kathleen A. Modrowski with Walther Lichem, Human Rights Cities Civic Engagement for Societal Development, s.150, https://pdhre.org/Human_Rights_Cities_Book.pdf ; <https://www.goodreads.com/quotes/76455-where-after-all-do-universal-human-rights-begin-in-small> E.T.18.11.2018

3 “Lefkoşa’yı insan hakları şehri haline getireceğiz.”, <http://www.yeniduzen.com/lefkosayi-insan-haklari-sehri-haline-getirecegiz-102666h.htm> E.T. 11.11.2018

4 Role of local government in the promotion and protection of human rights – Final report of the Human Rights Council Advisory Committee, <http://undocs.org/en/A/HRC/30/49> E.T. 13.11.2018

5 World Conference on Human Rights, 14-25 June 1993, Vienna, Austria, <https://www.ohchr.org/EN/AboutUs/Pages/ViennaWC.aspx> E.T.18.11.2018

6 Asian Human Rights Charter, <https://www.refworld.org/pdfid/452678304.pdf> E.T.29.11.2018

7 https://www.uclg-cisdp.org/sites/default/files/Final_declaration_Summit_Saint_Denis_3.pdf E.T.13.11.2018

8 The European Charter for the Safeguarding of Human Rights in the City, <https://www.uclg-cisdp.org/en/right-to-the-city/european-charter>, E.T:07/02/2016

9 <http://manual.etc-graz.at/typo3/index.php?id=1011#c2255>

Gittikçe iç ve dış göç olarak kalabalıklaşan şehirlerin artık yaşanabilir ve çevre dostu insani politikalarla yönetimini hedef alan bu düşünce yeni bir fikir gibi görünse de aslında şehir ve demokrasinin yani yönetimlerin şehrin yaşanabilir olma tartışmaları Antik Çağ'a kadar gider.

herkes *insan hakları* konusunda zaman zaman bilgilendirilecek ve herhangi bir insan hakkı ihlali olduğunda buna karşı halktan insan haklarından doğan demokratik tepkilerini göstermeleri de istenecektir.

İnsanın kişiliğine sıkı sıkıya bağlı olan ve insanın doğuştan sahip olarak insanca, şeref ve haysiyetiyle yaşayabilmesinin temel esprisi olan insan haklarına böylesine korumacı ve yerelden yaklaşımlar artık sonuçlarını vermeye başlamıştır. Tüm Avrupa'da *St. Denis, Barselona, Graz, Madrid, Utrecht*¹⁰, *Viyana* vb. şehirler artık insan haklarını gü-

vence altına alacak ve uluslararası insan hakları standartları çerçevesini esas alarak beraberinde insan hakları konusundaki sorumluluklarını izleyecek mekanizmalar da oluşturduklar. Bu bağlamda özellikle Barcelona'nın "Haklar Şehri" programı (2016) veya Madrid'in "İnsan Hakları Kentleri İçin Stratejik Planı" (2017) vb. yerel yönetim tedbirlerinde bulunabilmektedir.

İnsan Haklarının Şehirde Güvence Altına Alınması Avrupa Şartı, şehrin insanca yaşanabilecek bir mekan olabilmesi düşüncesinden doğan insan hakları felsefesinin doğrudan toplumsal hayata uygulanma teşebbüsünden başka bir şey değildir. Yerel yönetimler vasıtasıyla yani yerinden korumacı yöntemlerle kentte insan haklarının güçlendirilerek garanti altına alınması için yapılan bu faaliyetler, insan hakları felsefesinin gelişip insan haklarının yaşandığı bir ortamın kısaca kentin hem insani hem de sosyo-ekonomik ve kültürel gelişimine katkıda bulunabileceği eylemin büyüklüğü fikrinden doğmuştur.

Gittikçe iç ve dış göç olarak kalabalıklaşan şehirlerin artık yaşanabilir ve çevre dostu insani politikalarla yönetimini hedef alan bu düşünce yeni bir fikir gibi görünse de aslında şehir ve demokrasinin yani yönetimlerin şehrin yaşanabilir olma tartışmaları Antik Çağ'a kadar gider. O çağlarda şehir nüfus açısından kalabalık ve çok yoğun olmadığından şehrin yönetimine katılım da mümkün olabilmekteydi. Bugün ulusal ve uluslararası göçlerle gittikçe kalabalıklaşan şehrin karmaşık idari yapısı karşısında, yerinden yönetim benzer şekilde en azından insan haklarının da şehir düzeyinde yani yerel seviyede temsil edilip ve aynı zamanda bu dar alanda korunup garanti altına alınabilmesi günümüzde artık elzem hale gelmiştir.

"İnsan Hakları Şehri" fikriyle aslında 1948 yılında Birleşmiş Milletler tarafından ilan edilen *İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi*'yle başlayan ve bu bağlamda imzalanan uluslararası diğer insan hakları belgelerinde ifade edilen temel hak ve özgürlüklerden çıkarılan politika ve programlara açıkça atıfta bulunarak çalışan bir yerel yönetim yani belediyeler kastedilir. *İnsan Hakları Şehri* fikir ve girişimleri artık 2000 yılından günümüze giderek büyük bir hız ve gelişme kaydetmiştir.

İnsan Hakları Şehri fikri aslında insan haklarının dar/yerel alandan hareketle küresel boyutta korunabilmesi bağlamında bir düşünceden ortaya çıkan bir girişimdir. Bu hareket insan hakları ilkelerine saygıyı geliştirmek için yerel yönetimlerle diğer insan hakları girişimcileri olan grupların gayretlerini göstermektedir. Yerel ya da ulusal düzeyde çalışan güçlü aktörler yerel bağlamlara odaklanmaları nedeniyle İnsan Hakları Şehri fikri, şehir sakinlerinin ve diğer toplulukların yaşamlarıyla sivil ve siyasi insan haklarından yararlanma yeteneklerini etkilediği ekonomik, sosyal ve kültürel hakları vurgulama eğilimindedir.

İnsan hakları ilkelerini temel alan yerel yönetim/belediyeler kendilerini insan hakları şehri diye ilan ederek yerelde en üst düzeyde insan haklarını sağlamayı ve korumayı böylece garanti ettiklerini ifade etmektedirler¹¹. Bu bağlamda kendilerini "İnsan hakları şehri" olarak ilan eden şehirler günümüzde temel hak ve hürriyetler konusunda var olan en yüksek haklar düzeyini kentte uzun vadede korumayı amaçlamaktadır. Böylece, şehirlerini uluslararası düzeyde insan hakları konusunda

10 Esther van den, Berg Co-creating Human Rights in the City Civil society and human rights cities in the Netherlands, s.5, <https://skl.se/download/18.4c08281315804c0a2dd4aceae/1478536572739/Co-creating-Human-Rights-in-the-city-Civil-society-and-human-rights-cities-in-the-Netherlands-final.pdf> E.T. 18.11.2018; Oomen, Barbara & Baumgärtel, Moritz. (2014), "Human Rights Cities", (709-729) in The SAGE Handbook of Human Rights, Publisher: Sage, Editors: Anja Mihr, Mark Gibney

11 Michele Grigolo, "Local Government and Human Rights: Some Critical Reflections", 49 Colum. Hum. Rts. L. Rev. 67 (2017-2018)

örnek bir kente dönüştürmeye çalışmaktadırlar. “İnsan Hakları Şehri” bildirgesini yayınlayan şehirler kentle ilgili alınacak her türlü yönetsel gerek siyasi gerekse idari karar ve faaliyetlerinde insan haklarını temel ilke olarak kabul etmektedirler.

“İnsan hakları şehirlerinin” amaçlarından biri de bu yolla vatandaşlar arasında insan hakları konusundaki farkındalık ve duyarlılığı artırmaktır. Bu nedenden dolayı şehrin yerel yönetimleri, “herkes için insan hakları” düşüncesiyle yola çıkarak kentte yaşayan halkın günlük rutin işleriyle ilgili insan hakları konusunda bilinçli olmalarını istemektedir. Bu bilinç yanı sıra şehirde birlikte yaşama yolunda aynı zamanda medeni cesaret davranışı sergilemeleri de beklenmektedir.

Kendilerini “İnsan Hakları Şehri” ilan eden belediyeler artık günümüzde bilinen insan haklarını düzenleyen planlama, karar verme, gerçekleştirme vb. süreçleri uygulamakla birlikte kentte insan haklarının geliştirilmesine katkı sağlayabilecek yeni oluşumlara açık bir yönetim izlemeye ilke edinmişlerdir.

Kentte insan haklarının gelişim ve uygulanması ile ilgili yapılanmalar sürecinde ulusal kuruluşlarla birlikte yapılacak çalışmalar kadar, uluslararası insan hakları ile ilgili bağlantılar ve dayanışma da önemli bir rol oynamaktadır. Bundan sonra atılacak adımlar, bir insan hakları eylem planının hazırlanması, insan haklarının ortak bir konu çerçevesinde yönetim ve siyasette kurumsal bir kimlik kazanması vb. hususlardır. Ayrıca bu adımlara içten ve dıştan bir izleme planı, daha doğrusu bir raportörlük bürosu da eklenmiştir¹².

12 “İnsan Hakları Kenti Viyana”, <https://www.wien.gv.at/tr/birarada/insanhaklari.htm> E.T. 11.11.2018

Muhtelif ülkelerde bahsedilen gelişmeleri takiben *Dünya İnsan Hakları Şehirleri Forumu* vb. etkinlikler düzenlenmektedir. Bu ve benzeri etkinlikler *İnsan Hakları Şehri Gwangju Deklarasyonu*’nda belirtilen insan hakları şehri vizyonunu uygulamak adına her yıl insan hakları aktivistleri ve insan hakları şehirleri kurmayla ilgilenen paydaşlar tarafından yapılmaktadır. Bu ve benzeri insan hakları şehri forumları, geleneksel olarak otoriteleşmeye direnerek karşı çıkma yerine bu geleneğin terkedilerek bunun yerine yönetime katılma ve paylaşma yollarıyla ve aynı zamanda dışlanan bireyleri de bu sürece dahil ederek vatandaşların insan haklarını yerelde ve idaresi mümkün bu en dar alanda destekleyerek güçlendirmeyi amaçlamaktadır¹³.

Dünyada “insan hakları şehirleri” girişiminin artık düşünce dünyasından çıkarak gerçekleşmeye başladığı ve gelişme yolunda ilerleme kaydettiği görülmektedir. Bu gerçekleşme oluşumu, ülkelerin genel kamu yönetimi kurumlarının yapısıyla orantılı olarak, Sosyal İçerme, Katılımcı Demokrasi ve İnsan Hakları Komitesi, insan hakları üzerine çalışan sivil toplum kuruluşları, toplum temelli teşkilatlar, yerel parlamento üyeleri, akademisyenler ve BM insan hakları uzmanları vb. insan haklarıyla ilgilenen sivil kurum ve kuruluşlardan oluşan çok geniş bir yelpaze tarafından destek bulunmaktadır¹⁴.

Şehir ve insan hakları yani “insan hakları şehri” kavram ve düşüncesinin 1997 yıllarına kadar uzanmakta

13 “5. Dünya İnsan Hakları Platformu”, <http://uclg-mewa.org/5-d%C3%BCn-ya-insan-haklar%C4%B1-%C5%9Fehirleri-forumu/> E.T. 11.11.2018

14 “5. Dünya İnsan Hakları Platformu”, <http://uclg-mewa.org/5-d%C3%BCn-ya-insan-haklar%C4%B1-%C5%9Fehirleri-forumu/> E.T. 11.11.2018

Dünyada “insan hakları şehirleri” girişiminin artık düşünce dünyasından çıkarak gerçekleşmeye başladığı ve gelişme yolunda ilerleme kaydettiği görülmektedir.

olduğu görülmektedir. Bunun nedeni de ilk İnsan Hakları Kenti olarak tarihe geçen Arjantin’in *Rosario İnsan Hakları Şehri Örneği*’nin 1997 yılında başlamış olmasıdır. Başlangıçta Rosaria şehri sakinleri diğer bir askeri diktadan korunabilmek ve genelde kentte güvenliği sağlamak için şiddet ve sosyal ötelemeyi azaltabilmek amacıyla böyle bir girişim başlatmışlardır. Bu tarihten sonra insan hakları aktivistleri “insan hakları şehri” modelini sürdürülebilir bir sosyal politikaya dönüştürerek kamu vicdanını bilinçlendirebilmek için geliştirmeye çalıştılar. Buna bağlı olarak “İnsan Hakları Şehirleri” girişimi fikirleri özellikle de *İnsan Hakları Eğitimi için Halk Hareketi*’ (PDHRE) tarafından birçok diğer kuruluşlar vasıtasıyla yayılmıştır.

Rosario şehrini takiben bir yıl sonra da 1998 yılında Barcelona şehri konuyu daha ileriye taşıyarak bahsedildiği üzere Fransa’nın St. Denis şehriyle bu konuda iş birliği yaptı. Arjantin’in Rosarao şehriden sonra Avrupa kıtasının bu iki önemli şehri St. Denis ve Barcelona “*Şehirde İnsan Haklarının Korunması Avrupa Şartı*” belgesinin hazırlanmasına öncülük ettiler. Avrupa’nın muhtelif şehirleri, insan hakları sivil toplum örgütleri, insan hakları uzmanları, idari ve siyasi katılımcıların ortak fikirleri ile hazırlanan bu *Şart*

Uluslararası Kapsayıcı ve Sürdürülebilir Şehirler Koalisyonu'nun ana gayesi şehirlerde yaşayan ve gittikçe artan kültürel çeşitliliğin dikkate alınarak ırkçılık, yabancı düşmanlığı vb. her nevi ayrımcılık sorunlarının yaşanmaması gerektiği konularını ele almaktadır.

iç ve dış göç olarak gittikçe kalabalıklaşan şehirlerde insan haklarının uygulanabilirliğini sağlamak amacıyla gütmektedir. 2001 yılından bu yana sayısız sosyal adalet düzenleyicilerinin yıllık ya da iki yılda bir toplanarak oluşan Dünya Sosyal Forumları da bu mekanizmanın içerisinde. Günümüzde az olmakla birlikte sayısı gittikçe artan "insan hakları şehirleri" güvenli ve yaşanabilir kent bağlamında gündeme gelmektedir.

1998 senesinde Barcelona ile başlayarak her iki yılda bir yapılan şehir insan hakları konferansları, 2000 St. Denis, 2002 Venedik, 2004 Nurenberg, 2006 Lyon, 2008 Cenevre kentlerinde yapılagelmiştir. Bosna-Hersek ise Ekim 2010'da *Şehirde İnsan Haklarının Korunması Avrupa Şartı Konferansları*'nın yedincisine ev sahipliği yaparak insan haklarının yerelde ama uluslararası bağlamda koruma yolunda adımlarını bu konferans serilerine yaptığı katkıyla güçlendirmiştir.

2004'ün Aralık ayında örnek bir çalışma olarak da Almanya'nın Nurenberg şehrinde "*İrkçiliğe Karşı Şehirler Avrupa Koalisyonu ve Asya Koalisyonu*" kurularak insan haklarının bölgesel yani sınırlı ve dar bir alanda korunmasına ve yaşatılmasına doğru adımlar atılmaya devam edilmiştir.

2005 yılına gelindiğinde şehir ve insan hakları ile ilgili faaliyetler, Brezilya'nın Porto Alegre *insan hakları şehri* fikirlerinin gelişimini destekleme projelerine kadar uzanan insan haklarına saygı ve insan haklarını korumanın bilinçli bir şekilde bu sınırlı dar yerel alanda ve uluslararası gündeme getirildiği bir süreç söz konusu olmuştur. 2005 yılında yerel yönetimlerin en büyük organizasyonu ve dünya çapında temsilciliğini yapan *Birleşik Şehirler ve Yerel Yönetimler* (UCLG) bünyesinde bir *UCLG Sosyal İçerme, Katılımcı Demokrasi ve İnsan Hakları Komitesi* oluşturuldu¹⁵. *UCLG Sosyal İçerme, Katılımcı Demokrasi ve İnsan Hakları Komitesi*, insan hakları konusunda güçlü bir gündeme sahip olan dünya çapındaki yerel yönetimler arasındaki bilgi ve tecrübe değişimini temsil etmekte ve insan haklarının yerelde korunmasını daha da etkin hale getirmektedir. İnsan hakları şehirleri kavramını ve tanınmasını geliştirmek için 10 yıldan fazla çalışmanın ilgili sonuçları olarak, Komite, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi*'nin ilkelere bu kentlerde izlenmesinden sorumlu olmuştur¹⁶.

15 UCLG Committee on Social Inclusion, Participatory Democracy and Human Rights, <https://www.uclg-cisdp.org/en/E.T.15.11.2018>

16 Daha fazla bilgi ve 2011 yılından bu yana yapılan forumlar için bkz. "World Human Rights Cities Forum (WHR-CF) of Gwangju, South Korea", <https://www.uclg-cisdp.org/en/activities/human-rights-cities/international-meetings/World-Human-Rights-Cities-Forum-of-Gwangju> E.T. 14.11.2018

2006 yılının Haziran ayında Fransa'nın Nantes şehrinde günümüzde artık bir insan hakları sorunu haline dönüşen göçmen krizi vb. insan hakları ihlallerini giderebilmek için Irkçılığa Karşı Şehirler Avrupa Koalisyonu (The European Coalition of Cities against Racism)¹⁷ "Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu"(UNESCO) Dünya İnsan Hakları Forumu'nda ilan edilmiş ve kurulduğundan bu yana 24 Avrupa ülkesinden 121 belediyenin faaliyetlere katılmış olduğu görülmektedir. Bu koalisyonun merkezi Potsdam şehrinde. Ayrımcılık ve ırkçılığın her türüyle mücadele etmek amacıyla bu koalisyona katılan şehirler arasında bir iletişim ağı oluşturularak bu konuda en iyi politikayı geliştirip uygulamak için tecrübeleri paylaşmak düşünülmüştür¹⁸.

Böylece insan hakları eğitiminin verilmesini toplumsal gelişim için bir strateji olarak kullanan *İnsan Hakları Eğitimi için Halk Hareketi*'nin¹⁹ girişimleriyle Rosario (Arjantin), Bongo (Gana), Korogocho (Kenya), Kati (Mali), Dinapur (Bangladeş), Bucuy (Filipinler), Porto Alegre (Brezilya), Graz (Avusturya), Edmonton (Kanada), Gwangju (Güney Kore)²⁰ vb. kentler kendilerinin artık bir "*insan hakları şehri*" ya da "*insan hakları toplumu*" olarak tanınmasını istemektedirler.

Yukarıda bahsi geçtiği üzere "Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu" öncülüğünde *İrkçiliğe Karşı Şehirler Uluslararası Koalisyonu*

17 European Coalition of Cities Against Racism (ECCAR), <http://www.unesco.org/new/en/social-and-human-sciences/themes/fight-against-discrimination/coalition-of-cities/eccar/> E.T. 14.11.2018

18 <https://www.eccar.info/index.php/en/structure> E.T. 21.05.2021

19 <http://www.pdhre.org/>, E.T:07/02/2016

20 Örnek için bkz. http://www.cisdp.uclg.org/sites/default/files/Human_Rights_City_of_Gwangju_3.pdf, E.T:07/02/2016

olarak başlatılan şimdiki adıyla *Uluslararası Kapsayıcı ve Sürdürülebilir Şehirler Koalisyonu*'nun ana gayesi şehirlerde yaşayan ve gittikçe artan kültürel çeşitliliğin dikkate alınarak ırkçılık, yabancı düşmanlığı vb. her nevi ayrımcılık sorunlarının yaşanmaması gerektiği konularını ele almaktadır. Irkçılığa karşı oluşturulan bu uluslararası şehirler koalisyonu esas olarak yerel düzeyde çalışmayı tercih ederek insan haklarının yerelde korunmasının ve insan haklarına saygı duyulmasının bu şekilde daha kolay ve daha etkin uygulanabileceği planlanmıştır²¹.

Sınırlarımızda gelişen ve çağımızın utanç sayfalarından birini oluşturan Suriye krizi nedeniyle meydana gelen göçmen topluluklarının yaşadıkları insan hakları dramı vb. gibi konulara hem kültürel hem de kurumsal hazırlık olabilecek bu çalışmalar büyük önem teşkil etmektedir. Aslında çağdaş şehir anlayışında özellikle son çeyrekte güvenlikle birlikte insan hakları ön plana çıkarılmaktadır. Bunu gerçekleştirebilmek için insan hakları ihlallerini önleyici ve onarıcı insan hakları komisyonlarına ek olarak ombudsman vb. bazı resmi ve sivil kurumlar tesis edilmiştir²².

Yerel düzeyden başlayarak insan haklarının toplum içinde güçlendirilmesi stratejisi oldukça önemlidir. Çünkü böyle bir strateji insan hakları sorunlarını uzun sürebilecek mahkemeler yerine gündelik hayatta yani daha yakın bir yerde bizzat toplumun içinde, yerelde en dar alanda çözebilme avantajını da birlikte getirmektedir.

21 International coalition of cities against racism, <https://www.unesco.be/nodes/socialewetenschappenenmenschenschappen/en> E.T. 14.11.2018

22 Örnek olarak bkz. <http://www.izmirin-sanhaklari.gov.tr/>, E.T: 07/02/2016

Gelişmelerinden kısaca bahsettiğimiz ve pratikte başarıyla uygulanan güvenlik bağlamında şehir ve insan hakları yöntemi, kentlerde insan haklarının uygulanarak gerçekleştirilmesi ve insan hakları ihlallerinin belirlenip listelenmesi biçiminde başlamıştır. Kentlerde bu tarz yaklaşım sonuçta eylem planı programına dönüşen bir stratejinin kurulup gelişmesine yol açmıştır. Bu süreçteki temel düşünce kent sakinlerinin şehirdeki kaynakların kullanılması hakkındaki ilgili yasaları ve politikaları ele alarak kentte insan haklarının güçlendirilerek insan hakları ihlalleriyle ilgili sorunlarının çözülebilmeleri yolunda planlar geliştirebilmeleridir. Şehir halkı resmi makamlarla birlikte adım atarak alınacak tüm karar, politika ve stratejilerin insan hakları rehberliğinde güvenlik bağlamında ele alınmasına çalışarak bu amaçla kentte insan haklarına bütüncül bir bakışla yaklaşmayı sağlamış olacaktır.

Son yıllarda dünya çapında ortaya konan örnekler, insan hakları şehirleri girişimleri ve etkilerinin gittikçe sağlam temellere dayandığını göstermektedir. İnsan hakları şehirleri fikri, Güney Kore'nin Gwangju şehrinde yapılan 2011 Dünya İnsan Hakları Kentleri Forumu'nda "insan hakları şehri" düşünce ve girişimi, insan haklarının temel değerler ve yol gösterici ilkeler olarak yerel toplumda kilit bir rol oynayarak hem yerel bir topluluk hem de sosyo-politik bir süreç olarak tanımlanmaktadır. Bu çerçevede farklı şehirlerde çeşitli uygulamalar üretilmiştir. Güney Kore'de Gwangju (2012), Busan vb. şehirler kolay izlenebilen bir insan hakları belediye sisteminin kurulmasına öncülük etmişlerdir. Gwangju kenti zaten insan hakları şehirlerini yılda bir kez toplamaktadır. Gwangju 2011'de toplanan Dünya

Yerel düzeyden başlayarak insan haklarının toplum içinde güçlendirilmesi stratejisi oldukça önemlidir.

İnsan Hakları Kentleri Forumu'nun da asıl tanzim edeni olmuştur²³.

Kentlerin insan hakları ideallerini uygulama şekli şehirden şehre değişiklik arz eder. Bundan dolayı her şehir kendilerine özgü kapasitelerine, ihtiyaçlarına, sorunlarına ve kaygılarına göre bir plan yapıp geliştirme imkanına sahiptir. Kendilerini resmen bir "İnsan Hakları Şehri" ilan eden kentler tipik olarak topluluk aktivistleri, konut sakinleri ve kamu görevlilerinden (veya onların atadığı kişilerden) oluşan ortak bir liderlik, yönetim birimi oluşturur. Diğer şehirler de aslında, İnsan Hakları Şehri'nin adını resmi olarak kabul etmeden önce insan hakları dilini ve standartlarını kabul edebilir²⁴. Örneğin, Barcelona Avrupa'nın

23 Gwangju Declaration on Human Right City, https://www.uclg-cisdp.org/sites/default/files/Gwangju_Declaration_on_HR_City_final_edited_version_110524.pdf E.T. 14.11.2018

24 Bazı şehirler kendilerini resmen "insan hakları şehri" olarak ilan ettiler hatta birçok şehir arasında gelişen bir ağ da tesis edildi. Role of local government in the promotion and protection of human rights – Final report of the Human Rights Council Advisory Committee, s.12, https://www.google.com.tr/search?q=Role+of+local+government+in+the+promotion+and+protection+of+human+rights+%E2%80%93+Final+report+of+the+Human+Rights+Council+Advisory+Committee&rlz=1C1NHXL_trTR718TR718&oq=Role+of+local+government+in+the+promotion+and+protection+of+human+rights+%E2%80%93+Final+report+of+the+Human+Rights+Council+Advisory+Committee&aqs=chrome..69i57.1106j0j7&sourceid=chrome&ie=UTF-8 E.T.18.11.2018

Yerelde insan haklarının korunması aslında vatandaşlara insan haklarının nasıl etkili olduğu ve vatandaşların günlük yaşamlarını nasıl geliştirdiği ve böylece insan haklarına yerel seviyede sahiplenildiğini göstermektedir.

önde gelen bir insan hakları şehridir ve bir İnsan Hakları Şehri haline gelmesiyle Avrupa Birliği ırkçılık karşıtı ayrımcılık politikasını uygulamak için “Ayrımcılık Yapmama Bürosu” oluşturmuştur²⁵.

“İnsan hakları şehirleri”nin coğrafi olarak dağılımındaki farklı yerlerde bulunmasının da iyi teşhis edilebilmesi gerekmektedir. İnsan hakları şehirlerinin daha çok Kuzey Amerika ve Batı Avrupa eksenli olmasından dolayı Viena’nın doğusundaki ilgili şehirleri mevcut insan hakları şehirleriyle ilişkilendirerek onlara rehberlik ve destek hizmeti oldukça faydalı olacaktır. Uluslararası insan hakları standartları çerçevesinin bu dar alanda, yerel seviyede uygulanmasına değer katan, mesela insan hakları haberleşme ve barışçıl amaçlı toplantı özgürlüğü çalışmaları da bu konuda ilave bir rol oynayabilir. Daha da ötesi, uluslararası insan hakları standartları çerçevesi şehirlerde yönetim gücünün ger-

çekten paylaşıldığı ve insan haklarının onaylanıp korunduğu içermeci, dayanıklı toplumlar kurmaya götürececek bir potansiyele sahiptir. Daha da ilerisi yerel yönetimlerin insan haklarının geliştirilmesi ve korunmasında kilit aktörler olarak tanınması ve her yıl bir Dünya İnsan Hakları Şehirleri Forumu’nun ortaklaşa düzenlenmesi için BM düzeyinde güçlü bir siyasi savunma mekanizması da gerçekleştirmiştir.

SONUÇ

Kentler gittikçe insan haklarının artık bir anlam ifade ettiği ve uygulandığı yerler haline gelmektedir. Bahsi geçen çabalar sonucu Eleanor Roosevelt’in İnsan Hakları Evrensel Beyanname’sinin 10. yılında yaptığı konuşmada gündeme getirdiği insan haklarının çok dar alanda korunup geliştirilmesi fikrinin yarım asır sonra yerelde karşılık bulmaya başladığı görülmektedir. Bu yüzden şehir ve insan hakları konusu oldukça önemlidir çünkü 2021 yılına gelindiği şu günlerde tarihinde ilk defa dünya nüfusunun yarısından çoğu şehir ve kasabalarda yaşamaya başlamıştır. Bundan dolayı öncelikle milyonlarca insanın günlük hayatını etkileyen ve daha da kaliteli hale getiren mevcut insan hakları alanında yerel seviyede yapılan çalışmaların desteklenmesi gerekir. Bununla birlikte çocukların koruma altına alınması vb. hizmetlerden okullara, eğitime ve konut edinmeye kadar olan birçok konu şehirde ikamet edenler için oldukça önemli olmasına rağmen insanların günlük hayatını etkileyen bu ve bunun gibi hususlar artık insan hakları bağlamında düşünülmektedir. Bu bağlamda yerelde ırkçılık karşıtı olarak kurulan ve yerelde hizmet veren bir kurumun faaliyetleri artık “yerelde insan haklarının geliştirilmesi ve korunması olarak” değerlendirilmektedir. Normal bir konutta yaşa-

Kentler gittikçe insan haklarının artık bir anlam ifade ettiği ve uygulandığı yerler haline gelmektedir.

yabilme konuları aslında insan hakları antlaşmalarında yer almasına rağmen çok nadiren bir insan hakkı olarak dikkate alınmaktadır.

Yerelde insan haklarının korunma meselesinin önemi gittikçe artmaktadır. İnsan hakları çerçevesinin lokal seviyede tutulması şehir halkına yerelde insan haklarını ileri sürebilme ve yerel yöneticileri de bundan sorumlu tutabilme imkanını vermektedir. Yerel seviyede insan hakları günlük hayatta en gerekli olan konut, çalışma, eğitim, su, gıda ve sağlık hizmetleri vb. insan haklarını içerir. Yerelde insan hakları şablonunun kullanılmasının ana gayesi, insan hakları toplulukları tarafından çok zamandır ihmal edilen sosyal ve ekonomik haklar hakkında vatandaşlar arasında farkındalığı artırarak insan haklarının yerelde korunmasını sağlamaktır.

Yerelde insan haklarının korunması aslında vatandaşlara insan haklarının nasıl etkili olduğu ve vatandaşların günlük yaşamlarını nasıl geliştirdiği ve böylece insan haklarına yerel seviyede sahiplenildiğini göstermektedir. Tam bu nokta gelişmiş ülkelerdeki insan hakları şehirleri girişiminin varmaya çalıştığı husustur.

Son olarak iç ve dış göç olarak gittikçe kalabalıklaşan şehirlerin yönetiminin karmaşık ve bürokratik bir yapıya dönüşüyor olması sebebiyle “milleti yaşat ki devlet yaşasın” diyen Edebalı’nın veciz sözünü rehber

25 Michele Grigola, “Human Rights and Cities: The Barcelona Office for Non-Discrimination and its Work for Migrants”, The International Journal of Human Rights, 14(6):894-912, 2010

edinen kentlerin *insan hakları şehirleri* olabilmesi oldukça önemlidir. İnsan haklarının yerelde korunması ve uygulanması ile ilgili eğitimler de yereldeki üniversiteler tarafından sağlanabilecektir. İnsan haklarının korunabilmesi için yerel yönetimlerin resmi kurumlarla ve halkla birlikte toplumu eğitim yoluyla bilinçlendirecek bir insan hakları kültürünün oluşmasına ihtiyaç vardır. Bütün bu

işlerin temel kaynağı eğitim ve öğretim yoluyla şehirde oluşturulacak bir insan hakları ahlakı/davranış kültürüdür. Ülkemizde her şehirde en az bir üniversite olması yeri doldurulamayacak önemli bir değerdir. Bahsedilen uluslararası kuruluşlarla birlikte hareket edecek olan şehir üniversiteleri, yerel yönetim, sivil toplum kuruluşları ve halk ile el ele vererek şehirleri yaşanabilir ve gü-

venli bir insan hakları şehrine dönüştürebilecek alt yapıya sahiptirler. Bu bağlamda bünyesinde hızla gelişmekte olan en az bir üniversiteye sahip olan şehirlerden Şeyh Edebalı'nın yolundan yürüyebilecek kültürel alt yapısıyla kendilerini artık bir *insan hakları şehri*, Farabi'nin deyişiyle "erdemli şehir" olarak ilan edebilecek çalışmaları ortaya koymaları beklenmektedir.

KAYNAKÇA

"5. Dünya İnsan Hakları Platformu", <http://uclg-mewa.org/5-d%C3%BCn-ya-insan-haklar%C4%B1-%C5%9Fehirleri-forumu/> E.T. 11.11.2018

"İnsan Hakları Kenti Viyana", <https://www.wien.gv.at/tr/birarada/insan-haklari.htm> E.T. 11.11.2018

"Lefkoşa'yı insan hakları şehri haline getireceğiz.", <http://www.yeniduzen.com/lefkosayi-insan-haklari-sehri-haline-getirecegiz-102666h.htm> E.T. 11.11.2018

"World Human Rights Cities Forum (WHRCF) of Gwangju, South Korea", <https://www.uclg-cisdp.org/en/activities/human-rights-cities/international-meetings/World-Human-Rights-Cities-Forum-of-Gwangju> E.T. 14.11.2018

Esther van den, Berg Co-creating Human Rights in the City Civil society and human rights cities in the Netherlands, <https://skl.se/download/18.4c08281315804c0a2d-d4acea/1478536572739/Co-creating-Human-Rights-in-the-city-Civil-society-and-human-rights-cities-in-the-Netherlands-final.pdf> E.T. 18.11.2018

European Coalition of Cities Against Racism (ECCAR), <http://www.unesco.org/new/en/social-and-human-sciences/themes/fight-against-discrimination/coalition-of-cities/eccar/> E.T. 14.11.2018

Gwangju Declaration on Human Right City, https://www.uclg-cisdp.org/sites/default/files/Gwangju_Declaration_on_HR_City_final_edited_version_110524.pdf E.T. 14.11.2018

<http://manual.etc-graz.at/typo3/index.php?id=1011#c2255>

<http://manual.etc-graz.at/typo3/index.php?id=763>, E.T:07/02/2016

http://www.cisdp.uclg.org/sites/default/files/Human_Rights_City_of_Gwangju_3.pdf, E.T:07/02/2016

<http://www.izmirinsanhaklari.gov.tr/>, E.T:07/02/2016

<http://www.menschenrechtsstadt.at>, E.T:07/02/2016

<http://www.pdhre.org/>, E.T:07/02/2016

<https://www.amnesty.org/en/latest/news/2012/08/world-urban-forum-leaders-urged-to-end-forced-evictions/>

<https://www.uclg-cisdp.org/en/activities/human-rights-cities>

https://www.uclg-cisdp.org/sites/default/files/Final_declaration_Summit_Saint_Denis_3.pdf E.T.13.11.2018

International coalition of cities against racism, <https://www.unesco.be/nodes/socialewetenschappen-nemmenswetenschappen/en> E.T. 14.11.2018

Michele Grigola, "Human Rights and Cities: The Barcelona Office for Non-Discrimination and its Work for Migrants", *The International Journal of Human Rights*, 14(6):894-912, 2010

Michele Grigolo, "Local Government and Human Rights: Some Critical Reflections", 49 *Colum. Hum. Rts. L. Rev.* 67 (2017-2018)

Oomen, Barbara & Baumgärtel, Moritz. (2014), "Human Rights Cities", (709-729) in *The SAGE Handbook of Human Rights*, Publisher: Sage, Editors: Anja Mihr, Mark Gibney

Role of local government in the promotion and protection of human rights – Final report of the Human Rights Council Advisory Committee, <http://undocs.org/en/A/HRC/30/49> E.T. 13.11.2018

Role of local government in the promotion and protection of human rights – Final report of the Human Rights Council Advisory Committee, https://www.google.com.tr/search?q=Role+of+local+government+in+the+promotion+and+protection+of+human+rights+%E2%80%93+Final+report+of+the+Human+Rights+Council+Advisory+Committee&rlz=1C1NHXL_trTR718TR718&oq=Role+of+local+government+in+the+promotion+and+protection+of+human+rights+%E2%80%93+Final+report+of+the+Human+Rights+Council+Advisory+Committee&aqs=chrome..69i57.1106j0j7&sourceid=chrome&ie=UTF-8 E.T.18.11.2018

Stephen P. Marks and Kathleen A. Modrowski with Walther Lichem, *Human Rights Cities Civic Engagement for Societal Development*, https://pdhre.org/Human_Rights_Cities_Book.pdf <https://www.goodreads.com/quotes/76455-where-after-all-do-universal-human-rights-begin-in-small> E.T.18.11.2018

The European Charter for the Safeguarding of Human Rights in the City, <https://www.uclg-cisdp.org/en/right-to-the-city/european-charter>, E.T:07/02/2016

UCLG Committee on Social Inclusion, Participatory Democracy and Human Rights, <https://www.uclg-cisdp.org/en> E.T.15.11.2018

World Conference on Human Rights, 14-25 June 1993, Vienna, Austria, <https://www.ohchr.org/EN/AboutUs/Pages/ViennaWC.aspx> E.T.18.11.2018

Akay, Hale, *Yerel Yönetimler İçin İnsan Hakları Temelli Yaklaşım: Kavramsal Çerçeve Ve En İyi Uygulama Örnekleri*, Türkiye Avrupa Vakfı.